

A győri vám Árpád-kori története

AGYŐRI VÁM VIZSGÁLATA SORÁN két kérdésre kell választ adnunk. Először is meg kell vizsgálni, hogy milyen vámot szedtek a városban, és ezek kinek a tulajdonát képezték; majd pedig a fennmaradt győri vámszabályzat elemzése mellett annak kiadási idejét kell megállapítanunk.

Győr városában három vámtípust különböztethetünk meg a források alapján: a közlekedési vámot, a vásárvámot és a harmincadot. A vámra vonatkozó legkorábbi fennmaradt oklevél 1208-ban a Rába hídon szedett vámot említette, amikor II. András annak fizetése alól felmentette a lébényi monostort.¹ A győri vámszabályzat egyes tételei is azt mutatják, hogy a városban az átmenő forgalmat vámostak meg.² A közlekedőket egységesen vámostak, függetlenül attól, hogy szárazföldi vagy vízi útvonalon érkeztek a városba. Ezt mutatja a szabályzat azon kitétele, hogy az árut szállító hajók rakományát szekérszámra kellett átszámítani, és ennek megfelelően megvámolni.³ A forrás nem nevezte sem hajó-, sem híd-, sem útvámnak az itt szedett vámot. Ezek a vámtípusok élesen nem is különültek el Győrnél, ezért összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy közlekedési vámot szedtek a városban. Ezt a nézetet erősíti az is, hogy 1288. március 21-én IV. László király engedélyezte az esztergomi káptalannak vámszedőjük jelenlétét a győri

---

¹ Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg. I–IV. Bearbeitet von Hans Wagner, Irmtraut Lindeck-Pozza. Wien–Graz–Köln 1955–1985. (a továbbiakban: UB) I. 51–55.; Szentpétery Imre-Borsa Iván: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica. I–II. Budapest 1923–1987. (a továbbiakban: Reg. Arp.) 236. sz.

² Pl. Magyarországra jövő német szekér után, illetve Magyarországról átmenő szekér után vámostak.

³ Vö.: Elenchus fontium historiae urbanae. III/2. Ed.: András Kubinyi. Budapest 1997. (a továbbiakban: EFHU) 51–52.; Megerősítései: 1270-ben V. István. Sopron szabad királyi város története. I/1. Oklevelek 1162-től 1406-ig. Közli: Házi Jenő. Sopron 1921. (a továbbiakban: Házi I/1.) 5., Reg. Arp. 2016. sz.; 1279. július 20. Házi I/1. 8–9.; Reg. Arp. 2993. sz.

vámnál, aki az Esztergom városát elkerülő kereskedőktől szedte be a vámot a büntetéspénzzel együtt.⁴

Győrben a jó földrajzi helyzetnek köszönhetően már a korai időszakról számolnunk kell vásárral, jóllehet róla csak 1271-től kezdődően rendelkezünk írott forrással.⁵ A vásárt szombati napon tartották, ami szintén a piac korai kialakulására utal. Emellett Győr ispánsági központ volt, melyre a vásártartás jellemző.⁶ A villában tartott szombati vásárvám az 1271-es diploma szerint a győri ispánt illette. A magyarországi gyakorlat azt mutatja, hogy az ispánok a vámoknak csak az egyharmad részét birtokolták, a fennmaradó kétharmad felett a király bírt joghatósággal. Ez két dologra enged következtetni, az ispán vagy megkapta a kétharmad feletti birtoklási jogot is, vagy a király fenntartotta magának a kétharmad részt, de annak behajtását az ispánra bízta.⁷ A szombati vásár mellett 1271-ben a király *forum liberum*⁸ tartá-

⁴ Budapest történetének okleveles emlékei. Monumenta diplomatica civitatis Budapest. Csányk Dezső gyűjtését kiegészítette és sajtó alá rendezte Gárdonyi Albert. I. Budapest 1936. (a továbbiakban: BTOE I.) 233–236.; Megerősítette III. András 1290. szeptember 9-én. Fernandus Knauz, Ludovicus Crescens Dedek, Gabriel Dreska, Geysa Érszegi, Andreas Hegedűs, Tibircius Neumann, Cornelius Szovák, Stephanus Tringli: Monumenta ecclesiae Strigoniensis. I–IV. Strigonii–Budapestini 1874–1999. (a továbbiakban: MES) II. 269–270., Reg. Arp. 3666. sz.; 1300. szeptember 8-án. Wenzel Gusztáv: Árpád-kori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. I–XII. Pest 1860–1874. (a továbbiakban: ÁÚO) X. 370–371., Reg. Arp. 4327. sz.; Átírta az esztergomi konvent 1292. január 4-én. MES II. 313.; Az esztergomi vám történetére l. WEISZ BOGLÁRKA: Az esztergomi vám Árpád-kori története. Századok 137. (2003) 973–981.

⁵ EFHU 61–63.; Megerősítései: IV. László király 1273-ban. Georgius Fejér: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–IX. Budae 1829–1844. (a továbbiakban: Fejér) V/2. 112–113., 1295. április 6-án III. András. Fejér VI/1. 348–349., Reg. Arp. 4011. sz.; Az oklevél értelmezésére l. CSIZMADIA ANDOR: Győr városjoga az Árpádok alatt. Győr 1940. (a továbbiakban: CSIZMADIA, 1940.); FÜGEDI ERIK: Győr városának 1271. évi kiváltságlevele. In: Győr. Várostörténeti tanulmányok. Szerk.: Dávid Lajos, Lengyel Alfréd, Z. Szabó László. Győr 1971. 109–118. (a továbbiakban: FÜGEDI, 1971.); LADÁNYI ERZSÉBET: Gondolatok a győri kiváltságlevélről. In: Jubileumi csokor Csapodi Csaba tiszteletére. Tanulmányok. Szerk.: Rozsondai Marianne. Budapest 2002. 147–156.

⁶ A győri kereskedők az 1243. évi vámszabályzat szerint szokásos résztvevői az itt megtartott vásárnak. Fejér VII/1. 278–285.

⁷ Fügedi Erik véleménye szerint Győrben a teljes vásárvám az ispán kezében volt. FÜGEDI, 1971. 114.

⁸ Villányi Szaniszló szerint ez azt jelentette hogy a vámszedés jogával adományozta. VILLÁNYI SZANISZLÓ: Győrmege és város anyagi miveltésgéjtörténete. Győr 1881. (a továbbiakban: VILLÁNYI, 1881.) 100.

sát engedélyezte a győri *hospesek*nek, amelyet mind a váron belül, mind azon kívül megtarthattak. A győri ispánnak és tiszteinek ezeken a vásárokon joghatóságuk nem volt. Mivel az oklevél külön kiemelte, hogy a szombati vásár vámja az ispánt illeti, így feltételezhető, hogy a *hospesek* által tartott szabad vásárokon (*forum liberum*) is szedtek vámot, amely azonban teljes mértékben az ő kezükben volt.

Ezeken kívül egy 1276-ban kelt oklevél szerint harminccaddal is számolnunk kell Győrben. Az okirat tanúsága szerint a királyné kancellárját 500 márka jövedelem illette meg évente, amelyet a győri harmincadból, vagy máshonnan kell megfizetni neki.⁹ A diploma fogalmazata alapján a győri harmincadot királyi tulajdonnak tekinthetjük.¹⁰ A lébényi monostornak adott vámmentességet biztosító oklevél 1208-ban harmincadmentességre is kitért. Az oklevél eredetije nem maradt fenn, csak 1359. május 13-án kelt átiratból ismerjük, amely azonban egy nagyon rongált példány.¹¹ Ha elfogadjuk ezen olvasatot, akkor a harmincad legkorábbi előfordulásával állunk szemben, amelyet a Rába hídjánál szedtek volna be.¹²

A győri vám (*tributum*) királyt illető kétharmad részének a felét, azaz a vám egy-egy harmadát a zirci¹³ és a pilisi apátság¹⁴ birtokolta III. Béla adományából, míg a fennmaradó rész a győri ispán kezében maradt.¹⁵ Ezek a kolostorok folyamatosan tulajdonukban tudhatták e vámharmadokat az Árpád-kor folyamán, amit IV. Béla király 1254. június 28-án kelt megerősítő oklevele is bizonyít.¹⁶

A kérdés csak az, hogy a fentebb bemutatott vámtípusok közül melyikkel bírtak a ciszterciek. A harmincadvámot eleve kizárhatjuk a vizsgálatból, mi-

⁹ Fejér V/2. 337–339., Reg. Arp. 2741. sz.

¹⁰ Villányi Szaniszló szerint a királyné tulajdona volt. VILLÁNYI, 1881. 190.

¹¹ Dl. 50

¹² Domanovszky Sándor szerint a harmincad a győri vásárvámból a királyt illető rész volt. DOMANOVSZKY SÁNDOR: A harminczadvám eredete. Budapest 1916. (a továbbiakban: DOMANOVSZKY, 1916.) 51.

¹³ A kolostorra l. HERVAY, L. FERENC: Repertorium historicum ordinis Cisterciensis in Hungaria. Roma, 1984. (a továbbiakban: HERVAY, 1984.)

¹⁴ A kolostorra l. HERVAY, 1984. 141.; TARI EDIT: Pest megye középkori templomai. Medieval churches in Pest county. Szentendre 2000. 112–113.

¹⁵ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. I–II. Ad edendum praeparavit: Richard Marsina. Bratislavae 1971–1987. (a továbbiakban: CDES) II. 310–312.

¹⁶ CDES II. 310–312., Reg. Arp. 1011.

vel annak kialakulását megelőzően már a győri vám a zirci és a pilisi apátság tulajdonát képezte. A vámadományozásra a tatárjárás előtt került sor, amikor az ország legfontosabb vásártartó helye Esztergom volt. Győrben ebben az időszakban csak kisebb piac működhetett, elenyésző vásárvámmal. A 13. század második felétől lendült fel a forgalom, amit elősegített az árumegállító jog biztosítása 1271-ben az Ausztriába menő és onnan jövő kereskedőkre nézvést. A vámszabályzat is azt mutatja, hogy a közlekedési vám volt az elsődleges a településen. Ezek alapján feltételezhetjük, hogy III. Béla király a jelentősebb, közlekedési vámot, azaz annak királyi részét osztotta fel az általa alapított két ciszterci kolostor között. A szombati vásárvámra vonatkozó adat ráadásul csak az ispánt említette vámszedőként, ami szintén azt mutatja, hogy ebben egyik apátság sem bírt vámhányaddal.

Miután láttuk az egyes vámtípusokat, illetve azok birtokosait Győrben, térjünk át a vámtételek vizsgálatára. A IV. Béla-kori győri vámszabályzat eredeti oklevélben nem maradt fenn.¹⁷ Az oklevelet az Árpád-kor folyamán 1270-ben V. István, majd 1279. július 20-án IV. László király írta át. Ezek közül csak a IV. László-kori átirat maradt fenn eredeti oklevélben. Eszerint IV. Béla 1260-ban rendelte el a győri vámtételeket, amit V. István 1270-ben Bikkscén kelt oklevelében írt át.¹⁸ Az oklevél a bécsi levéltárban maradt fenn,

---

¹⁷ Az oklevelet kiadó Fejér György a Bécsi Levéltárban őrzött eredeti oklevélre hivatkozott, amely azonban nincs meg. Ugyanakkor a Fejér által közölt oklevél szó szerint megegyezik az ugyanitt őrzött 1701–1800 között készült másolattal, így feltételezhető, hogy ezt használta kiadásakor Fejér. Vö. Df. 258545, Fejér IV/2. 323–324.; Ugyanezt vette a kiadás alapjául Endlicher is. *Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana*. Ed.: Stephanus Ladislaus Endlicher. Sangalli 1849. 491–493.; Horváth Mihály 1351. augusztus 14-én kelt másolatra hivatkozott a vámtételeket tartalmazó regeszta közlésénél. HORVÁTH MIHÁLY: Magyar regesták a szepesi káptalan, jászai s leleszi conventek, Kassa és Sopron városok s több magánosok levéltáraiból s gyűjteményeiből. 1228–1643. Magyar Történelmi Tár 9 (1861) 101–102.; Wenzel Gusztáv okmánytárában szintén 14. századi másolatra hivatkozott Horváth Mihály nyomán. ÁÜO VII. 523–524.; 14. századi másolatot nem találunk a soproni levéltárban, csak 1551. évit, ami azonban szövegében teljesen megegyezik mindkét kiadásban található szöveggel. Vö. Df. 201639. Legutóbb az oklevél kiadására Kubinyi András vállalkozott, aki az 1279-es, Bécsben őrzött oklevelet választotta a kiadás alapjául. Ennek oka az lehetett, hogy ez a legkorábbi olyan átirat, amely eredeti formában maradt fenn. Vö. Df. 285550, EFHU 51–52. Az egyes kiadások között fellelhető különbségek oka tehát az, hogy más-más okirat alapján készültek el.

¹⁸ Df. 285550

és a róla készült későbbi másolatok szó szerint megegyeznek ezzel az eredeti oklevéllel.¹⁹

Az 1270. évi V. István által kibocsátott diploma eredetije mára elveszett, annak csak másolatait ismerjük. A két másolat mind egymáshoz képest, mind az 1279-es átirathoz, illetve annak másolataihoz képest eltérést mutat. A soproni levéltárban őrzött 1551. évi másolat szerint V. István oklevele nem Bikcsén (Bykche), hanem Withé-n kelt.²⁰ A bécsi levéltárban őrzött 1701–1800 közötti másolatban azonban az 1279-es átirattal megegyezőleg Bikcse szerepel a kiadás helyszínéként.²¹ Valószínűleg a Withe helységnév hibás olvasat következményeként került a másolatra.

Különbséget fedezhetünk fel a két átirat között abban is, hogy a bécsi szerint IV. Béla oklevele 1255-ben, a pozsonyi szerint azonban csak 1260-ban kelt. Ugyanakkor a két másolat ugyanazon szövegrésznél tér el az 1279-es átirat eredetijétől, amikor azt mondja, hogy a németek által kivitt ökrök esetén az ispánnak nem egy, hanem két ökrönként jár egy dénár.

A szövegben található eltérésekre magyarázatot akkor találunk, ha a IV. Béla által kibocsátott diploma másolatait is áttekintjük. Két olyan másolatot ismerünk, amelyben csak IV. Béla vizsgált oklevele maradt fenn. A diploma a soproni levéltárban egy 1551. évi, míg a bécsi levéltárban 1701–1800 között készült másolatban őrződött meg.²² E két másolat eltér a már vizsgált oklevelek szövegétől, de ezek a különbségek bennük megegyeznek. Egyedül a vizsgált diploma datálása tekintetében mutatkozik köztük különbség. Mindkettő szerint az oklevél kiadására Csurgón került sor április 24-én, azonban a bécsi példány szerint 1255-ben, míg a soproni alapján 1260-ban. Mivel a két adat csak az év tekintetében mutat eltérést, így ezek közül feltehetően csak az egyik évszám őrizte meg a valós kiadás időpontját. A IV. Béla által kibocsátott oklevél átiratai egy másolt példánytól eltekintve a kiadást 1260-hoz kö-

¹⁹ Így a bécsi levéltárban őrzött 1453. február 24-én, illetve 1701–1800 közötti másolatok (Df. 285556, Df. 258545) a pozsonyi levéltárban őrzött 1501–1600 között készült másolat. Df. 241330. Egyedül az 1453. évi, pozsonyi levéltárban található tartalmi átirat tér el ezektől. Df. 242427 Ez az oklevél azonban nem tartalmaz dátumot, bár hivatkozik IV. Lászlóra, V. Istvánra és IV. Bélára. A közölt szöveg az 1270-es oklevél átirataival mutat rokonságot (de duobus teutonicorum szerepel benne), ezért feltehetően annak felhasználásával készítették el. Vö. a később leírtakkal.

²⁰ Df. 201642.

²¹ Df. 258545

²² Df. 242427, Df. 201639, Df. 258545

tik, hónap és napi kelet, valamint kiadási hely megadása nélkül. Ez alapján a legegyszerűbb az lenne, ha az 1260-as évszámot fogadnánk el. Azonban a kérdés eldöntése nem ilyen könnyű. Az oklevélben szereplő egyetlen névre vonatkozó O rövidítés, ami Omodé/Amadé győri püspök nevét rögzítette, nem ad megoldási lehetőséget, mivel 1254–1263 között töltötte be ezt az egyházi méltóságot. Az 1255. év mellett szól az, hogy IV. Béla király ebben az évben két másik vámszedő-hely vámtételeit is megszabta, illetve kiegészítette. Ekkor került sor a budai vámszabályzat összeállítására, illetve az esztergomi vámszabályzat egyes tételeinek meghatározására. Ebbe a sorba illeszkedne a győri vámszabályzat is. Így egyazon évben került volna sor az általános közlekedési, illetve vásárvám meghatározására.²³ Véleményünk szerint az 1255. évi datálás lehetett az eredeti oklevélben.²⁴

Most vizsgáljuk meg a szövegbeli eltéréseket a IV. Béla nevéhez kötött oklevélmásolatok, illetve a fentebb már vizsgált átiratok között. Ha a vámszabályzat egyes tételeit nézzük, akkor IV. Béla okleveléről készült másolatok szövege három paragrafus esetén tér el az átiratoktól, egy passzus nem ott foglal helyet bennük, mint a többi iratban, valamint egy vámtétel csak ezekben szerepel. Az eltérő szövegezés két esetben nem jelent tartalmi eltérést a többi átirathoz képest.

IV. Béla	1270-es és 1279-es átirat
<i>item si venerint in navi cum suis mercimoniis debent computare et redigere ad quantitatem curruum et de quolibet curru tributarii debent habere quatuor denarios et comes duos</i>	<i>item si venerint currus in navi cum mercimoniis de quolibet curru tributarii debent habere quatuor denarios et comes duos</i>

²³ Ugyanezen a véleményen van Szűcs Jenő. SZŰCS JENŐ: Az utolsó Árpádok. Budapest 1993. (a továbbiakban: Szűcs, 1993.) 236.

²⁴ A kutatók egy része az 1255. évhez kötik a vámszabályzatot. SZÁVAY GYULA: Győr. Monográfia a város jelenkoráról a történeti idők érintésével. Győr 1896. 24.; DOMANOVSKY, 1916. 25.; CSIZMADIA, 1940. 4.; JENEI FERENC-KOPPÁNY TIBOR: Győr. Budapest 1964. 7.; PACH ZSIGMOND PÁL: „A harmincadvám eredete” Budapest 1990. 14.; SZŰCS, 1993. 71. Másik részük az 1260. évet fogadta el valós dátumként. Reg. Arp. 1237. sz.; FÜGEDI, 1971. 115.; Vannak olyanok is, akik mindkettőt egyaránt hitelesnek tekintik. VILLÁNYI, 1881. 189.; WERTNER MÓR: Negyedik Béla király története okirati kútfők nyomán. Temesvár 1893. 190.; LENGYEL ALFRÉD: A középkori Győr. In: Győr. Városterületi tanulmányok. Szerk.: Dávid Lajos, Lengyel Alfréd, Z. Szabó László. Győr 1971. 87.

<i>Sed si superius venerint in navi de onore cuiuslibet currus octo denarios tributariis et duos comiti</i>	<i>Si vero navis ascendat cum mercibus, ipsa navis estimetur et redigatur ad quantitatem currum et de quolibet curru tributarii habent octo denarios et comes duos</i>
---	--

Egy esetben azonban lényegi különbséget fedezhetünk fel, amikor a németek által kivitt ökrökről esik szó. Ugyanis IV. Béla oklevele szerint két ökrönként járt egy dénár az ispánnak a vámból.

IV. Béla	1270-es átirat	1279-es átirat
<i>Item si Teutonici boves suprius deferrant de quolibet bove duos denarios et comes unum denarium de duobus bobus Teutonicorum</i>	<i>Item si Teutonici boves suprius deferrant de quolibet bove duos denarios et comiti unum denarium de duobus Teutonicorum</i>	<i>Item si Teutonici boves suprius deferrant de quolibet bove duos denarios et comiti unum denarium de bobus Teutonicorum</i>

E vámtételt érintő különbség mellett nem mehetünk el szó nélkül. Meg kell állapítanunk, hogy IV. Béla oklevelében milyen összeg szerepelhetett. Feltételezésünk szerint a „*de duobus bobus Teutonicorum*” szerepelt eredetileg, amiből az 1270-es átiratban – illetve annak másolataiban – másolási hiba következésképpen „*de duobus Teutonicorum*” lett. Mivel ez értelmetlennek tűnt az 1279-es oklevél lejegyzője számára – aki az átirat alapjául az 1270-es diplomát használta fel –, „*de bobus Teutonicorum*”-ra javította ki. Ezt az elgondolást támasztja alá a vámjegyzék belső logikája is. A behozott áru esetén ugyanis a vámos a vám kétharmadát, az ispán az egyharmadát kapja meg, míg a kivitt áru esetén a vámos a vám négyötödét, az ispán pedig az egyötödét tudhatja magának. Mivel az ökrök esetén kivittel állunk szemben, ez a vámmegosztás csak akkor érvényesül, ha az ispán nem egy, hanem két ökör után kapja meg az öt illető egy dénárt.

Csak ezen másolat szerint kellett Abdánál a szekerek mellett az ökrök után is vámot fizetni, mégpedig két ökör után egy dénárt. Arra azonban nem tudunk magyarázatot adni, hogy miképpen fordulhatott elő, hogy a többi okiratban ez a vámtétel nem szerepel.

A vámszabályzat elsősorban közlekedési vámnak mutatja a győri vámot. A szekérszám, illetve az állatok darab szerinti vámolása ezt mutatja. Három esetben figyelembe veszi a vámszabályzat azt is, hogy milyen a szállított áru

fajtája. Mindez a méz, a bor és a só esetén jelenik meg. Ezt azzal szokták magyarázni, hogy a szekérszám szerinti vámolás az ősi tételek közé tartozik, míg ez utóbbi három esetén már fiatalabb tételekkel állunk szemben. Ugyanis bizonyos típusú értékvámolás jelenik meg bennük.²⁵ Ha megvizsgáljuk az Árpád-kori útvám-tarifákat, akkor több esetben is külön vámtétel vonatkozik a borra és a sóra.²⁶ Ez mindenképpen ezen áruk különleges értékét mutatja, és az értékvámolás egy speciális fajtáját jelentette. Győr esetén azért tekinthetjük ezen tételek kialakulását a fix vámokénál későbbinek, mert bizonyítható, hogy a vámszabályzat meghozatalát megelőző időszakban – a 12. századtól bizonyíthatóan – már vámszedést folytattak a városban.

A bors, a kesztyű, a kisebb áruk és a latinok szekerei után szedett vámok már nem az közlekedési vám körébe tartoznak, hanem vásárvámot mutatnak. Ebben lelhetjük annak okát, hogy miért nem szerepel ezeknél az ispánhoz tartozó rész, hiszen a többi esetben mindig fel van tüntetve. Ha figyelembe vesszük a győri *hospesek*nek 1271-ben adott kiváltságlevél azon kitételét, hogy a szombati vásárvám teljes egészében az ispán kezében van, akkor ez egybevág a vámszabályzat e három tételével. Nem szerepel külön ispáni rész a füzitői és az abdai vámra vonatkozó résznél sem. Füzitőn egy 1263-ban kelt oklevél szerint a Dunánál IV. Béla király rendelt el révvámot, amelynek kétharmadát a füzitői *hospesek*, egyharmadát a pannonhalmi apát-ság birtokolta, akiknek tulajdonában volt a vám tizede is.²⁷ Úgy tűnik, hogy a győri vámszabályzat Füzitőre vonatkozó kitétele e révvámra vonatkozik, és mivel itt sem találkozunk ispáni vámhányaddal, ezért a vámtételek között sem fedezhetjük fel az erre vonatkozó kitételét. Az Abdánál szedett vám esetén nem tudjuk megmondani, hogy ki birtokolta a vámot, csak azt feltéte-

²⁵ Vö. DOMANOVSKY, 1916. 26–28.

²⁶ Iklód (Kraszna megye) 1217. Kiadása: Reg. Arp. 347. sz.; Aranyosvinc (Torda megye) 1221. Székely oklevéltár. 1219–1776. Közzéteszi: Barabás Samu. Budapest 1934. 2.; Szentjakabfalva (Pilis megye) 1269. október 3. BTOE I. 103–108.; Kompolt (Heves megye) 1280. április 9. Fejér V/3. 21–22.; Bertény (Bihar megye) 1284. augusztus 1. ÁÚO IX. 400–401.; Somos (Sáros megye) 1285. Fejér IX/2. 728–731.; Poroszló (Heves megye) 1289. HERVAY, 1984. 54.

²⁷ EFHU 55–56, Reg. Arp. 1375. sz.

lezhettük, hogy hídvámról volt szó, mivel több adatunk vonatkozik az itt fennálló hídra.²⁸

Ha megvizsgáljuk a vámosnak és az ispánnak jutó rész közötti összefüggéseket, akkor azt látjuk, hogy a behozott áruk esetén a ispánnak a vám egyharmada, a vámosnak annak kétharmada jutott; míg a kivitt áruk esetén az ispán a vám egyötödét, a vámos négyötödét tudhatta magának. Ez két esetben nem érvényesült, méghozzá a magyarok által fentebb vitt ökrök és a méz esetén. Az ökrök tekintetében azon a véleményen vagyunk, hogy ezeket a magyarok nem külföldre hajtották, hanem még belforgalomban értékesítették, ezért érvényesült az egyharmad-kétharmad vámmegoszlás; a méz vonatkozásában pedig háromnegyed-egynegyed megoszlást látunk, aminek az amúgy is magas vámtétel (4 *pondus*) kiszabása lehetett az oka. Ennek ellenére a mézet, illetve a bort és a sót is a kivitt áruk között kell feltüntetnünk, mivel e két utóbbi esetben az egyötöd-négyötöd vámmegoszlás érvényesült.

Különbséget tesz a vámszabályzat a külföldiek (németek és latinok), valamint a magyarok által hajtott szekerek között. A németeknek és a latinoknak sokkal magasabb vámösszeget írt elő, mint a magyarok esetén. A németek kb. négyszeres vámot fizettek a magyarokhoz képest kivitelkor. Szűcs Jenő ezt azzal magyarázta, hogy a németek értékesebb árut szállítottak (posztófajták), így bizonyos fajta érték szerinti vámolás érvényesült ekkor.²⁹ Azonban nem számolt azzal a ténnyel, hogy ez az arány mindkét esetben a magyar határon túlra szállított árukra vonatkozott, és bár a németek behozatal esetén is két és félszeres vámot fizettek a magyar kivitelhez viszonyítva, de a vámszabályzat kisebb vámot írt elő a Magyarországra jövő német szekerekre nézve, mint az innen távozókra. Ennek okát szintén kereshetjük az áru minőségében, illetve értékében, gondolva itt elsősorban az ezüstre. Ha feltételezzük ennek az elgondolásnak a lehetőségét, akkor azonban a magyar és német szekerek közötti különbségtételt igenis azzal kell magyaráznunk, hogy az uralkodó a magyar kereskedőket külkereskedelemben való részvételre akarta sarkallni az enyhébb vámmal. Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy a latinok szekereire, akik alatt itáliai kereskedőket kell értenünk, kivetett magas vám a szállított áru minősége miatt született meg. Ez lehet,

²⁸ 1271-ben V. István az abdai hídnál harcolt a csehek ellen. IV. László 1280. augusztus 17. előtti kelt oklevele szerint. UB II. 142–143. Reg. Arp. 3063. sz.; 1291. július 14-én III. András az itteni hídnál ad ki oklevelet. ÁÜO X. 32–33.

²⁹ Szűcs, 1993. 71.

hogy vonatkozik az általuk nem vámmentességet élvező ezüst kivitelére,³⁰ vagy pedig a behozott áru (textília, ékszer, fűszer) értékére. Ezt eldönteni nem lehet, ugyanis a vámtétel nem nyújt támpontot arra vonatkozóan, hogy ezek a latinok merről merre tartottak.

Az értékvámolás megjelenik a győri vámszabályzatban, mégpedig a bors, a kesztyű és egyéb kisebb áruk esetén. A borsnál ez egyszázalékos vámot, a többi esetben pedig kétszázalékos vámot jelentett.³¹ Az egyszázalékos vám megjelent az esztergomi vámszabályzat 1255. évi rétegénél a velencei kereskedők áruai esetén, illetve a budai vámszabályzatban a sónál. Azaz 1255-ben már nem egy esetben találkozunk az egyszázalékos vámmal. A kétszázalékos értékvám az Árpád-kori forrásanyagban máshol nem jelenik meg. Az egyszázalékos vám azonban tovább él, és újabb tételekben mutatkozik a 13. században.³² Minden esetben csak vásárvámnál találkozunk vele, ami szintén azt mutatja, hogy ezek a tételek már nem a győri közlekedési vámra, hanem a győri vásárvámra vonatkoznak.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy Győrben közlekedési vámot, vásárvámot és harmincadot szedtek az Árpád-kor folyamán. Az utazókat sújtó vámot a zirci és a pilisi apátság, valamint a győri ispán birtokolta egy-egy harmad erejéig. A szombati vásár vámjá az ispán, míg az egyéb napokon tartott vásárok vámjá a győri *hospesek* kezében volt. A harmincad pedig a király tulajdonát képezte. Az 1255. évi győri vámszabályzat a harmincadon kívül minden vámtípust felvonultat, ráadásul a fix vámtételek mellett az értékvámolás is megjelenik benne.

---

³⁰ Vö.: 1217-ben II. András szabályozta Velencével a kereskedelmi kapcsolatot. A szerződés értelmében a velencei kereskedők Magyarországra jövet csupán nyolcvanadot tartoznak áruik után fizetni. Egyes cikkek, azaz az arany, a gyöngy, a drágakő, a fűszer és a selyemszövet után nem kellett vámot fizetniük. ÁÚO VI. 380–383.; A velencei–magyar árucserére I. TEKE ZSUZSA: Velencei–magyar kereskedelmi kapcsolatok a XIII–XV. században. Budapest 1979. 12–26.

³¹ Szűcs Jenő szerint csak az egyszázalékos vám jelenik meg. SZŰCS, 1993. 71.

³² Az esztergomi vámtarifa 1284. évi kiegészítésében a kisebb áruk esetén, valamint az 1288. évinél a sóra vonatkozóan. A gölncbányai vámtarifa 1278-ban a só vámtételének kiszabásánál él vele. ÁÚO IX. 204–205.